

М. І. Цегельник,
в. о. асистента кафедри публічного управління та адміністрування,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-3229-4495>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.18.268

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА МУЗЕЙНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

М. Tsehelnyk,
Acting Assistant of the Department of Public Administration and Administration(Management),
Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law

STATE REGULATION OF TOURISM AND MUSEUM AFFAIRS IN UKRAINE UNDER MARTIAL LAW

У статті досліджено особливості функціонування туристичної галузі та музейної справи та адаптації досліджуваних сфер через пошук оптимальних шляхів через комплексний підхід та державну підтримку в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України. Представлено просторове позиціонування регіонів України за показником суми туристичного збору. Проаналізовано результати онлайн-опитування щодо подорожей Україною під час війни. Відзначено, що розвиток музейної справи в Україні супроводжується суттєвими трансформаціями у зв'язку із воєнними діями на території України. Зокрема руйнування історико-культурної спадщини актуалізувало необхідність посилення застосування цифрових технологій з метою захисту і збереження музейного надбання. Серед викликів, які постали перед музеями під час війни є управління музейними колекціями та їх збереження, зокрема музеїв, які стають жертвами військових дій. Так музеї в більш безпечних регіонах України та закордоном стають прихистками для таких музеїв і приймають їхні фонди на збереження. Відповідно розвиток музейної сфери в Україні потребує впровадження нових форм та методів управління із врахуванням кращих іноземних практик. Відзначено, що туристична інфраструктура та музеї зазнали та продовжують зазнавати руйнації через постійні обстріли РФ, що призвело до повного або часткового знищення природно-заповідного фонду та об'єктів культурної спадщини. Попри це, державна політика має бути спрямована на підтримку туристичної діяльності та музейної справи, особливо популяризації внутрішнього тризму для зміцнення туристичного потенціалу України.

The article examines the peculiarities of the functioning of the tourism industry and museum business and the adaptation of the studied areas through the search for optimal ways through a comprehensive approach and state support in the conditions of martial law and post-war reconstruction of Ukraine. The increased level of danger, real threats to the life and health of tourists reduce the attractiveness of Ukraine as a tourist destination and a place of preservation of cultural

heritage. The spatial positioning of the regions of Ukraine by the amount of tourist fees is presented. The results of an online survey on travel in Ukraine during the war are analyzed. The need for state support for medical tourism, treatment and rehabilitation for military personnel — participants in military operations with various kinds of injuries, the treatment of which the military is not always able to cover at their own expense, was noted. It is noted that the development of museum business in Ukraine is accompanied by significant transformations in connection with military operations on the territory of Ukraine. In particular, the destruction of historical and cultural heritage has highlighted the need to strengthen the use of digital technologies in order to protect and preserve museum assets. Among the challenges that museums faced during the war are the management of museum collections and their preservation, in particular museums that become victims of military operations. Thus, museums in safer regions of Ukraine and abroad become shelters for such museums and accept their funds for preservation. Accordingly, the development of the museum sector in Ukraine requires the introduction of new forms and methods of management taking into account the best foreign practices. It is noted that the tourist infrastructure and museums have suffered and continue to suffer destruction due to constant shelling by the Russian Federation, which led to the complete or partial destruction of the natural reserve fund and cultural heritage sites. Despite this, state policy should be aimed at supporting tourism and museum activities, especially the popularization of domestic tourism to strengthen Ukraine's tourism potential.

Ключові слова: туризм, туристична діяльність, музейна справа, музеї, державне регулювання, державна підтримка.

Key words: tourism, tourist activity, museum business, museums, state regulation, state support.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Туристична галузь та музейна справа зазнали відчутних змін у функціонуванні у зв'язку із перманентним знищенням інфраструктури, особливо на територіях інтенсивних воєнних дій. Підвищений рівень небезпеки, реальні загрози життю та здоров'ю туриста зменшують рівень привабливості України як туристичного об'єкта й місця збереження культурної спадщини. Для туристів безпека переміщення наразі перебуває під загрозою, що, безумовно негативно впливає на досліджувані сфери. Туристична діяльність втрачає свою позицію як значного джерела прибутку для місцевого бюджету. Обстріли знищують культурні пам'ятки, музеї та багатівкові знахідки з розкопок. Відповідно питання адаптації туристичної діяльності та музейної справи потребують пошуку оптимальних шляхів та інструментів для адаптації до нових умов, до нових викликів та загроз, що, в свою чергу, потребує комплексного підходу та державної підтримки в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Серед науковців, що присвячували своє дослідження питанням функціонування туристичної галузі та музейної справи у воєнний час варто відмітити Безуглого В.В., Болюбаша Є.А., Грушку В.В., Кожину А., Комову О.С., Суматохину І.М.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Вивчення та аналіз сучасного стану, тенденцій змін у туристичній діяльності та музейній справі в Україні в умовах воєнного стану.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Державна підтримка розвитку туристичної діяльності та музейної справи потребує посилення в умовах воєнного стану. Так Болюбаш Є.А. відзначає, що державне регулювання має бути спрямоване на "створення правових, економічних і соціальних передумов, необхідних для функціонування економічного механізму" [2, с. 101] з метою "реалізації національних інтересів" [2, с. 102]. Серед органів, що реалізують регулюючу функцію у сфері туризму варто відмітити Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України, Державне агентство розвитку туризму, місцеві державні адміністрації. Органами місцевого самоврядування та інші органи в межах їх компетенції. Із введенням в Україні воєнного стану були введені деякі обмеження і заборони на період дії воєнного стану. На думку окремих науковців, серед найбільш деструктивних на стан сфери туризму заборон обмежень, визначених у зв'язку із введенням воєнного стану [7], варто виокремити "необхідність посилення охорони об'єктів критичної інфраструктури — підприємств та закладів, що належать до таких секторів/підсекторів, як електроенергетика, транспорт (авіаційний, автомобільний, залізничний та міський), електронні послуги, захист інформації, системи життєзабезпечення тощо; запровадження комендантської години, обмеження перебування на вулицях та інших громадських місцях у певний час доби; встановлення особливого режиму в'їзду та виїзду, обмеження свободи пересування як громадян України, так і іноземців; заборона проведення масових заходів; регулювання діяльності підприємств постачальників електронних комунікаційних послуг, засобів масової інформації, зак-

Скільки разів ви відвідували інші регіони України з туристичною метою з 24 лютого 2022 року?

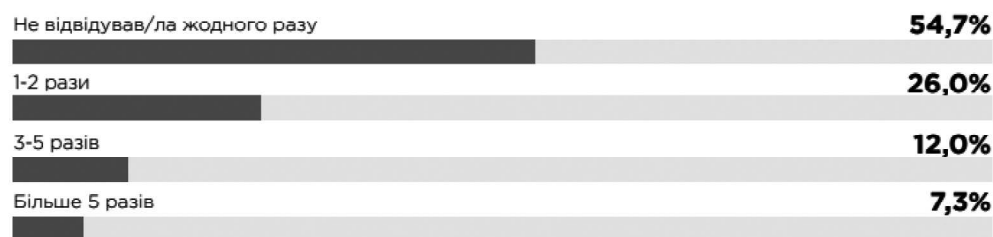

Рис. 1. Результати онлайн-опитування щодо подорожей Україною під час війни

Джерело: [8].

ладів культури, передачі інформації тощо; здійснення евакуації населення у безпечні регіони за умови виникнення загрози здоров'ю та життєдіяльності людей; проведення евакуації культурних цінностей з територій, де виникає загроза їх пошкодженню або знищенню" [1]. Авторами був проведений просторовий аналіз даних за 2022 рік, що дав змогу виокремити три групи регіонів за показником суми туристичного збору: "перші група (увійшли 15 регіонів — всі прикордонні регіони півночі, сходу та півдня України, на території яких внаслідок активних бойових дій виникла загроза безпеці людей, а туристична інфраструктура повністю або суттєво була зруйнована. Найбільше постраждала туристична галузь у Херсонській, Миколаївській, Донецькій, Луганській та Одеській областях (падіння становить від 80 до 95 %); друга (входять 9 регіонів, що розташовані у центральній та західній частині України, зокрема Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська, Тернопільська, Вінницька, Чернівецька, Хмельницька, Кіровоградська та Черкаська області. Всі вони не є прикордонними та прифронтовими, а відповідно позитивна тенденція змін цілком зро-

зуміла й логічна. Відповідно в межах цієї групи регіонів виокремлюються групи областей із незначним зростанням туристичного збору (1—20 %) та зі значним зростанням туристичного збору (40—80 %); третя (входить АР Крим, де дані про розвиток місцевого туризму нині відсутні) [1].

Державним агентством розвитку туризму, як центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері туризму та курортів, було проведено онлайн-опитування щодо подорожей Україною під час війни, оскільки суттєво скоротилися закордонні подорожі, що власне і посприяло тому. Що українці почали цікавитися та відбудувати різні регіони України, вивчати їхні традиції та культурну спадщину. На рис. 1 представлено співвідношення відповідей щодо відвідування регіонів України з туристичною метою і показник досить високий — 54,7 %.

Разом з тим об'єктивні причини обмежень виїзду за кордон сприяли тому, що українці відкрили для себе низку видів туризму, які можна вивчати в Україні. Це в

Якому виду відпочинку в Україні ви надаєте перевагу зараз?

Рис. 2. Результати онлайн-опитування щодо подорожей Україною під час війни

Джерело: [8].

Які перешкоди або обмеження ви бачите для подорожей в Україні в умовах воєнного стану?

Рис. 3. Результати онлайн-опитування щодо подорожей Україною під час війни

Джерело: [8].

свою чергу спрягло покращенню інфраструктури об'єктів відпочинку, розгалуженню мережі таких об'єктів, особливо на заході України. На рис. 2 представлені ті види туризму в Україні. Яким туристи надають перевагу, а саме — піші прогулянки та дослідження міського середовища (54,0%); культурний туризм (28,4 %); відпочинок на пляжі (23,1 %); подієвий туризм (22,8 %); гастрономічний туризм (21,8 %) тощо.

Окремо варто зазначити про необхідність державної підтримки медичного туризму, лікування та реабілітації для військовослужбовців — учасників військових дій з різного роду травмами, лікування яких не завжди в змозі покрити військові за власний рахунок. Так Гуцал Л.А. та Долинська О.О. відмітили, що "розвиток медичного туризму в Україні потребує державної та правової підтримки", спрямованої на [3, с. 168]: забезпечення безпеки та підвищення якості туристичних послуг; підтримки компаній, які виробляють та продають якісний туристичний продукт. Відповідно "розвиток медичного туризму в Україні зумовлений такими факторами, як [3, с. 168]: державне регулювання цього виду діяльності; матеріально-технічне забезпечення; відсутність єдиних і стандартизованих програм навчання у сфері медичного туризму; потреба підвищення якості лікарів і медичного персоналу, що працює у сфері медичного туризму; відсутність організованих масштабних закордонних освітніх поїздок.

Серед основних перешкод чи обмежень (рис. 4) туристи виділяють на першому місці безпеку (57,4 %), далі фінансові витрати (42,2 %); втрата доступу до морських курортів (24,4 %), логістика доїзду (20,9%) тощо. Лише 5,9 % туристів відмітили що наразі не бачать жодних перешкод для подорожей в умовах воєнного стану.

Розвиток музейної справи в Україні супроводжується суттєвими трансформаціями у зв'язку із воєнними діями на території України. Руйнування історико-культурної спадщини актуалізувало необхідність посилен-

ня застосування цифрових технологій з метою захисту і збереження музейного надбання. Ключовим нормативно-правовим актом, що регулює досліджувану сферу є Закон України "Про музеї і музейну справу", що регулює засади створення і функціонування музеїв, особливості музейної справи тощо [6]. Кожина А. відзначає, що серед пріоритетних завдань музейної справи в Україні варто виокремити "системне конструювання національної музейної мережі, спрямоване на інтеграцію українських музейних установ у регіональні, національні та міжнародні структури. Діяльність української музейної мережі повинна ґрунтуватися на проектному підході для формування партнерських відносин між її учасниками. ... Серед викликів, які постали перед музеями під час війни є управління музейними колекціями та їх збереження, зокрема музеїв, які стають жертвами військових дій. За два роки активних військових дій в Україні українські фахівці музейної справи та менеджери колекцій стикаються з необхідністю евакуації музеїв, плануванням необхідної логістики, забезпеченням відповідних умов зберігання на новому місці. Музеї в більш безпечних регіонах України та закордоном стають прихистками для таких музеїв і приймають їхні фонди на збереження" [4, с. 92]. Поряд з цим, Комова О.С. зауважує, що розвиток музейної сфери в Україні потребує впровадження нових форм та методів управління із врахуванням кращих іноземних практик [5, с. 80].

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Туристична інфраструктура та музеї зазнали та продовжують зазнавати руйнації через постійні обстріли рф, що призвело до повного або часткового знищення природно-заповідного фонду та об'єктів культурної спадщини. Попри це, державна політика має бути спрямована на підтримку туристичної діяльності та музей-

ної справи, особливо популяризації внутрішнього туризму для зміцнення туристичного потенціалу України. Подальші розвідки стосуватимуться особливостей функціонування досліджуваних сфер у період післявоєнного відновлення України із подальшою підтримкою розвитку внутрішнього туризму.

Література:

1. Безуглий В.В., Грушка В.В., Суматохіна І.М. Специфіка функціонування туристичної галузі України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*, (63). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-5>.

2. Болюбаш Є.А. Державне регулювання соціально-економічним розвитком територій: ретроспектива та сучасний контекст. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2020. № 6. С. 101—105.

3. Гуцал Л.А., Долинська О.О. Вплив війни на розвиток медичного туризму в Україні. *Наукові перспективи*. 2023. № 3 (33). С. 168—175. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-3\(33\)-168-175](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-3(33)-168-175)

4. Кожина А. Сучасні тенденції розвитку публічного управління у сфері музейної справи в умовах цифрової трансформації. *Аспекти публічного управління*. Том 11, № 4. 2023 С. 89—96.

5. Комова О. С. Концептуальні засади державної політики в сфері музейної справи. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія "Історія, економіка, філософія"*. 2023. № 28. С. 73—82. DOI: <https://doi.org/10.32589/2412-9321.28.2023.280615>.

6. Про музеї і музейну справу: Закон України від 29.06.1995 № 249/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80#Text>

7. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2015, № 28, ст.250

8. Результати онлайн-опитування щодо подорожей Україною під час війни. Офіційний сайт Державного агентства розвитку туризму. URL: https://cdn.prod.website-files.com/5fe0d678b18d7e19e32c3389/6672a6a3197929f942840220_%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%B2%D0%BD%D1%83%D1%82%D1%80%D1%96%D1%88%D0%BD%D1%8C%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%BA%D1%83.pdf

References:

1. Bezuhlyj, V.V. and Hrushka, V.V., Sumatokhina I.M. (2024), "Specifics of the functioning of the tourism industry in Ukraine under martial law", *Ekonomika ta suspil'stvo*, vol. (63). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-5>.

2. Boliubash, Ye.A. (2020), "State regulation of socio-economic development of territories: retrospective and modern context", *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu*, vol. 6, pp. 101—105.

3. Hutsal, L.A. and Dolyn'ska, O.O. (2023), "The impact of the war on the development of medical tourism in Ukraine", *Naukovi perspektyvy*, vol. 3 (33), pp. 168—175.

DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-3\(33\)-168-175](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-3(33)-168-175)

4. Kozhyna, A. (2023), "Modern trends in the development of public administration in the field of museum affairs in the context of digital transformation", *Aspekty publichnoho upravlinnia*, vol. 11, no. 4, pp. 89—96.

5. Komova, O. (2023), "Conceptual basis of state policy in the sphere of museum affair", *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho linhvistychnoho universytetu. Seriia "Istoriia, ekonomika, filosofiiia"*, vol. 28, pp. 73—82. DOI: <https://doi.org/10.32589/2412-9321.28.2023.280615>.

6. Verkhovna Rada of Ukraine (1995), The Law of Ukraine "On Museums and Museum Business", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80#Text> (Accessed 15 Aug 2025).

7. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015), The Law of Ukraine "On the Legal Regime of Martial Law", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (Accessed 15 Aug 2025).

8. State Agency for Tourism Development of Ukraine (2025), "Results of an online survey on travel in Ukraine during the war", available at: https://cdn.prod.website-files.com/5fe0d678b18d7e19e32c3389/6672a6a3197929f942840220_%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%B2%D0%BD%D1%83%D1%82%D1%80%D1%96%D1%88%D0%BD%D1%8C%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%BA%D1%83.pdf

Стаття надійшла до редакції 29.08.2025 р.

<https://nayka.com.ua>

Електронне фахове видання

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

Виходить 12 разів на рік

включено до переліку наукових фахових видань України
з питань **ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**
(Категорія «Б»)

Наказ Міністерства освіти і науки України
від 28.12.2019 №1643

Спеціальність 281

e-mail: economy_2008@ukr.net

 viber: +38 050 3820663